Väestöliitto

Lisälausunto seksuaalikasvatuksesta liittyen
kansalaisaloitteeseen KAA2/2019vp

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Pyydettynä lisälausuntonaan Raiskauksen määritelmä suostumusperustaiseksi - Suostumus2018 kansalaisaloitteen (KAA 2/2019 vp) ehdottamasta rikoslain muuttamisesta Väestöliitto ry esittää kunnioittaen seuraavaa:

Seksuaalioikeuksiin kuuluu oikeus kehollisen koskemattomuuteen. Seksuaaliväkivallan ennaltaehkäisemiseksi on tärkeä luoda perusta kulttuurille, jossa ymmärretään suostumuksen merkitystä tämän oikeuden toteutumiseksi. Suostumus on siksi keskeinen osa kokonaisvaltaista seksuaalikasvatusta.

Väestöliitto ry on tehnyt jo 1940-luvulta lähtien työtä seksuaaliterveyden ja -oikeuksien saralla. Seksuaalikasvatus on yksi tärkeitä työmme painopisteitä.

Lasten kehotunnekasvatus

Varhaislapsuudessa luodaan myönteinen kehoitsetunto, jonka varassa pystyy kunnioittamaan toisen ihmisen itsemääräämisoikeutta ja uskaltaa puolustaa omaa koskemattomuuttaan ikävältä tuntuvaa läheisyyttä vastaan. Näin luodaan pohja seksuaaliväkivallan ennaltaehkäisylle.

On ensiarvoisen tärkeää, että lapset saavat turvallisilta ja läheisiltä aikuisilta ikätasoista tietoa, taitoja ja asennekasvatusta myös seksuaalisuudestaan kehitysvaiheensa mukaan.

Tämä voidaan toteuttaa sekä kodeissa että varhaiskasvatuksessa, varmistamalla kehotunnekasvatuksen käsittely teemana jo alle kouluikäisten lasten kanssa ikätasoisesti. On

tärkeää parantaa varhaiskasvatuksen henkilöstön tietoja ja taitoja ymmärtää lapsen seksuaalista kehitystä, vastata asiallisesti ja turvallisesti lasten seksuaalissävytteiseen käytökseen tai kysymyksiin, antaa lapselle asiallinen sanasto kysyä ja kertoa kokemuksistaan, sekä avoin keskusteluyhteys. Näin lisätään lasten ymmärrystä heistä itsestään ja omista rajoistaan. Tämä toimii samalla seksuaalisen väkivallan ennaltaehkäisynä. Lapsi, joka osaa ja uskaltaa puhua kehostaan ja kosketuksesta, osaa myös paremmin suojautua ei-toivotulta kosketukselta sekä kertoa mieltään askarruttavista kokemuksista aikuisille.

Väestöliitto esittää, että **lasten ikätasoinen seksuaalikasvatus sisällytetään selkeästi mahdollisimman pian osaksi valtakunnallisia, velvoittavia varhaiskasvatussuunnitelman perusteita.** Tämä takaisi sen, että varhaiskasvatuksen henkilöstöllä olisi maan laajuisesti koulutusta, riittävät tiedot lasten seksuaalikehityksestä sekä valmiudet tukea lapsia tässä kokonaisvaltaisessa ja tärkeässä kehityksen osa-alueessa. Varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on velvoite tukea myös vanhempia heidän kasvatustyössään.

Nuorten seksuaalikasvatus

Kokonaisvaltainen seksuaalikasvatus kuuluu kaikille koulutasoille. THL:n seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelman 2014-2020 tavoitteiden mukaan koulujen seksuaaliopetukseen tulee sisältyä seksuaalisuutta loukkaavan väkivallan tunnistaminen ja ehkäisy.[1] Toistaiseksi ei ole tutkittua tietoa, millä tavalla tämä tavoite on toteutunut. Esimerkiksi Väestöliiton Poikien Puhelimen puheluista välittyy kuva, että seksuaalinen väkivalta ja niin omien kuin toisten rajojen kunnioittaminen ovat monelle pojalle ja nuorelle miehelle puhutteleva teema, johon edelleen liittyy paljon stereotyyppisiä, sukupuolittuneita rooliodotuksia.

WHO:n seksuaalikasvatuksen eurooppalaisten standardien mukaan kokonaisvaltaisuus tarkoittaa muun muassa sitä, että seksuaalikasvatuksessa puhutaan vuorovaikutuksesta sekä toisen ja omien toiveiden ymmärtämisestä.[2] Lapset ja nuoret kasvavat vahvojen sukupuolittuneiden rooliodotusten keskellä. Heille välittyy käsityksiä siitä, millaista on olla seksuaalisesti oikeanlainen mies tai nainen. Suhtautuminen painostamiseen, alistumiseen ja toisen itsemääräämisoikeuteen **kytkeytyy vahvasti sukupuolirooleihin.** Nuoret tarvitsevat tietoa, taitoja ja asenteita, jotka tukevat toisen ihmisen itsemääräämisoikeuden kunnioittamista kaikissa tilanteissa, riippumatta toisen sukupuolesta tai seksuaalisesta suuntautumisesta.

Koulujen terveystiedon oppiaineeseen sisältyvään seksuaalikasvatukseen tulee ottaa mukaan **entistä vahvemmin seksuaalisen itsemääräämisoikeuden, kehollisen koskemattomuuden** ja **sukupuoliroolien** käsittely nuorten kanssa sekä **vuorovaikutustaitojen** kehittäminen. Suostumusteeman käsitteleminen on tärkeä lähestymistapa kaikkiin näihin aiheisiin. Lisäksi se liittyy myös ehkäisyn puheeksi ottamisen ja siitä neuvottelemisen taitoihin.

Seksuaalikasvatuksen kehittämisessä kouluissa ja oppilaitoksissa tulisi myös huomioida erityislapset ja -nuoret sekä lastensuojelun asiakkaina olevat tai jälkihuollossa olevat nuoret. Huostaanotetuilla nuorilla on erityisen iso riski joutua seksuaaliväkivallan uhreiksi, jonka vuoksi seksuaalikasvatuksen merkitys sekä koulun että sosiaalityön tarjoamana korostuu heidän kohdallaan. Joillakin erityislapsilla ja -nuorilla voi myös olla vaikeuksia samaistua toisen tunnetiloihin tai tulkita niitä, joten heidän riskinsä syyllistyä seksuaaliväkivaltaan on huomioitava seksuaalikasvatuksessa.

[1] Edistä, ehkäise, vaikuta – Seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelma 2014-2020. THL. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116162/THL_OPAS33_VERKKO9.3.2016.pdf?sequence=3&isAllowed=y

[2] WHO:n seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010 http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80220/039844e2-c540-4e81-834e-6f11e0218246.pdf?sequence=1

Aikuiset ja seksuaalikasvatus

Jotta suostumusperustainen laki raiskauksesta olisi mielekäs, kaikille tulisi olla selvää mitä suostumus seksiin tarkoittaa käytännössä. Mistä tietää onko toinen suostuvainen seksiin vai ei? Julkisuudessa käydystä keskustelusta päätellen suostumuksen käsite ei ole monelle itsestään selvä. **Aikuisten seksuaalivalistukselle** on kipeästi tarvetta, jotta voidaan välttää epäselviä vuorovaikutustilanteita, joista voi kehkeytyä seksuaaliväkivaltaa ja rikosilmoituksia. Tarvitaan **suostumuskulttuuria**, joka takaa jokaisen itsemääräämisoikeuden ja mahdollisuuden harjoittaa turvallista seksiä.

Ruotsissa suostumusperustaisen raiskauslain astuttua voimaan vuonna 2018 järjestö Fatta! on ladannut kahdelle sivustolle www.fatta.nu ja www.samtyckeskultur.nu vinkkejä, harjoituksia ja tietoaineistoja suostumuskulttuurin edistämiseksi. **Suostumuksesta on puhuttava avoimesti** ja julkisesti, jotta jokaiselle aikuiselle selviää, mitä se tarkoittaa ja missä menee raja.

Yleisimmin raiskaukseen syyllistyvä on uhrille tuttu. Pari- ja ystävyyssuhteissa esiintyy seksuaaliväkivaltaa, jota voidaan vähentää parisuhdetaitoja ja vuorovaikutustaitoja kehittämällä. Väestöliitto tähdentää työssään ja kannanotoissaan väkivallattomuuteen perustuvaa parisuhdekäsitystä. Tämä käsittää niin henkisen kuin fyysisen väkivallan. Mikään väkivalta tai väkivallan uhka ei kuulu parisuhteisiin. Yksi vuoden 2019 teemoista Nuorten ja nuorten aikuisten toiminnassa on ollut väkivallattomuus. Suostumuksellisuus edellyttää asian **huomioimista kaikessa parisuhdetyössä.**

Erityisenä ryhmänä on huomioitava vieraskielisten aikuisten seksuaalikasvatus. Perinteistä ja miesvaltaista perhemallia edustavista yhteiskunnista tulevat aikuiset maahanmuuttajat eivät yleensä ole saaneet minkäänlaista seksuaalikasvatusta. Jos lähtöyhteiskuntaa värittävät aseelliset konfliktit ja väkivalta ja miesten ja naisten elämänpiirit ovat hyvin erilliset, eivät tulijat osaa lukea täkäläisten sukupuolittunutta käyttäytymistä oikein.

Noin 30% raiskauksesta syytetyistä on ulkomaan kansalaisia. Lähi-idästä ja Afrikasta peräisin olevat miehet ovat eniten yliedustettuina seksuaalirikoksissa. Heistä 5 promillea on saanut vuoden aikana syytteen raiskauksesta tai lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Ulkomailta muuttaneet ovat myös kantaväestöä useammin raiskauksen uhreja. Monilla on tiedon puutetta siitä, mikä on Suomessa sallittua ja mikä ei.

Tarvitaan mahdollisuuksia saada selkosuomenkielistä tai omankielistä seksuaalikasvatusta ryhmätoiminnan tai valistuksen muodossa. Tarvitaan seksuaalioikeuksien huomioimista ja vuorovaikutustaitojen opettamista kaikille maahan muuttaneille, etenkin kansainvälistä suojelua saaville, osana kotoutumiskoulutusta**. Seksuaalisuuden kysymykset tulisi sisällyttää yhteiskuntaorientaatioon pakollisena osana.**

Johtopäätökset

Seksuaali- ja muihin väkivaltarikoksiin altistavista tekijöistä tiedetään jo paljon. Näihin rikoksiin altistaa kasvaminen väkivaltaisessa ympäristössä, jossa lapsi näkee ja / tai kokee itseensä kohdistuvaa väkivaltaa. Vallankäyttöä ja epätasa-arvoa korostava arvomaailma ja kaveripiiri altistaa seksuaalirikoksiin. Psyykkiset häiriöt kuten epäsosiaalinen persoonallisuushäiriö sekä päihteiden käyttö kuvaavat monia seksuaalirikoksiin syyllistyneitä. Näiden taustalta taas löytyy usein epäempaattista, autoritääristä, epäjohdonmukaista ja kuritusväkivallan leimaamaa ja turvatonta lapsuutta, toisinaan myös omaa hyväksikäyttöhistoriaa.

Seksuaalirikosten kuten raiskausten ehkäisemiseksi tarvitaan seksuaalikasvatusta, joskaan se ei yksin riitä. Tarvitaan laajaa sosiaali-, terveys- ja perhepoliittista hyvinvoinnin edistämistä: mahdollisuuksia lasta kannustavaan ja kohtaavaan vanhemmuuteen, psyykkisten häiriöiden hoitoon ja kotoutumiseen.

Helsingissä 26.11.2019

VÄESTÖLIITTO RY

Eija Koivuranta
toimitusjohtaja

Minna Säävälä
ohjelmajohtaja